

KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET
Postboks 8112 DEP
0032 OSLO

Omstillingsutfordringar som følgje av akutte endringar i arbeidsmarknaden – supplerande innspel til omstillingsprogram

Innleiande

Vi syner til invitasjon til å melde inn omstillingsutfordringar som følgje av akutte endringar i arbeidsmarknaden og vårt brev dagsett 20.april. Dette i samanheng med statsbudsjettet for 2021 og kap 553, post 65 Omstillingsprogram, under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Som tidlegare meldt kjem vi no med ei oppdatering i høve det som vi melde gjennom vårt brev av 20.april.

Situasjonen i Vestland pr no

I Vestland var 11,6 % av arbeidstakarane arbeidssøkande pr 2.juni. Dei fleste av desse er permitterte, og dei fleste av desse kan vi vone har ein arbeidsplass å gå tilbake til – forutsett av bedrifta greier seg gjennom denne tida. Dei arbeidssøkande fordeler seg slik: 5,8 % heilt ledige, 5,4 % delvis ledige som arbeider noko – og 0,4 % på tiltak. Talet på arbeidssøkande er 0,4 prosentpoeng lågare enn veka før, og 3 prosentpoeng lågare enn topp-punktet rett før påske.

Sidan utgangen av april er det vorte over 11 800 færre heilt ledige. Sidan veke 13 har delen heilt ledige gått ned, medan delen delvis ledige går opp. Dette skuldast mellom anna at etter kvart som permitterte leverer meldekort blir dei klassifiserte som delvis ledige dersom dei har noko aktivitet på kortet. Endringane heng nok saman med opninga av delar av samfunnet. Det er klart flest permitterte innan varehandel, overnatting og servering og private tenester elles. I løpet av veke 11-22 vart 56 % av alle arbeidsforhold innan overnatting og servering i Vestland permitterte.

Det er framleis flest permitterte innan overnatting og servering, varehandel og private tenester. Dei som ikkje er direkte råka av restriksjonar merkar den indirekte verknaden gjennom lågare forbruk og lågare aktivitet, og utfordringar med tilgang på innsatsfaktorar.

Oversynet under syner arbeidssøkande, dvs summen av heilt ledige, delvis ledige og folk på tiltak – for eit utval kommunar.

		Arbeidssøkande per 2. juni 2020	
		Tal	%
I alt		39 234	11,6
4641 Aurland	Ein fare	252	25,6
4637 Hyllestad	Veldig utrygg	122	17,2
4601 Bergen	Trygg	20 777	13,5
4621 Voss	Ein fare	1 102	13,4
4620 Ulvik	Veldig utrygg	70	12,9
4626 Øygarden	Ein fare	2 526	12,8
4651 Stryn	Ein fare	489	12,5
4619 Eidfjord	Utrygg	62	12,2
4632 Austrheim	Utrygg	172	12,1
4614 Stord	Ein fare	1 154	11,8
4627 Askøy	Trygg	1 773	11,6
4624 Bjørnafjorden	Trygg	1 485	11,5
4628 Vaksdal	Utrygg	211	11
4631 Alver	Ein fare	1 552	10,5
4602 Kinn	Ein fare	901	9,7
4612 Sveio	Litt utrygg	277	9,6
4630 Osterøy	Litt utrygg	405	9,5
4623 Samnanger	Utrygg	116	9,3
4611 Etne	Middels	195	9,2
4613 Bømlo	Litt utrygg	556	9,1
4649 Stad	Trygg	427	9,1
4622 Kvam	Ein fare	382	8,8

Tabellen ovanfor syner oppdaterte tal for dei 22 kommunane i Vestland som har høgast tal arbeidssøkande. Kolonna omstillingsmodul hentar materiale frå 2017 inn i ein Panda-modell. Kolonna og fargekodane gjev uttrykk for i kva grad kommunane er sårbare for endringar i næringslivet, vel å merke basert på talgrunnlag frå 2017. «Trygg» betyr at kommunen har «mange bein å stå på» «Ein fare» fortel at nedgang i ei næring kan få store konsekvensar. Dette er basert på ei skjønsmessig vurdering av indikatorane i omstillingsmodulen for kommunane i Vestland. Indikatorane som er vurdert er: ein-sidedig næringsstruktur, ein-sidedig næringsstruktur - privat sektor, konkurranseutsette næringar, naturbaserte næringar, arbeidsmarknadsintegrasjon, offentlege arbeidsplassar, utdanningsnivå, forsørgerbyrde og forsørgerbyrde eldre.

Utfyllande kommentarar til nokon av kommunane:

Aurland har ein relativt ein-sidedig næringsstruktur. 12 % av dei sysselsette i Aurland i 2019 jobba innan overnatting- og serveringsverksemd.^[1] Det er sjetten høgast del sysselsette i den næringa i landet. 71 % av desse var permitterte per 24. mai. 13 % jobbar også innan forretningsmessig tenesteyting der 1 av 3 er permitterte.

Stryn har låg arbeidsmarknadsintegrasjon, høg del sysselsette innan naturbaserte næringar og relativt stor konsentrasjon av konkurranseutsette næringar. 2,5 % jobbar

^[1] Sysselsetting etter arbeidsstad, registerbasert. SSB tabell 12539.

innan jordbruk, skogbruk og fiske, medan 22 % jobbar i industri og 8 % innan overnattings- og serveringsverksemd. 1 av 4 er permittert i industrien og halvparten innan overnatting- og serveringsverksemd per 24.mai.

Vaksdal har ein einssidig næringsstruktur, både i privat og offentleg sektor. Dei har også ein høg del offentlege arbeidsplassar, lågt utdanningsnivå og relativt høg forsørgjarbyrde. 22 % jobbar i industrien, kor 20 % er permittert per 24. mai.

Hyllestad er mellom kommunane med mest einssidig næringsstruktur i Vestland, både i privat sektor og samla. Kommunen har også den nest høgaste delen av sysselsetting innan konkurranseutsette næringar. 33 % var sysselsett i industrien i 2019, medan 22 % jobba i helse og sosial.^[2] Per 24. mai var 29 % av dei sysselsette innan industrien i kommunen permittert. Ved sida av kommunen er verftet Havyard den klart største arbeidsgjevaren. Oppdrettsselskapet Mowi har også anlegg i kommunen. Utdanningsnivået er blant dei lågaste i fylket og kommunen er mellom dei i fylket med høgast forsørgjarbyrde for eldre.

Ulvik er mellom kommunane med mest einssidig næringsstruktur i Vestland, både i privat sektor og samla. 16 % av dei sysselsette jobba innan overnattings- og serveringsverksemd. Det er tredje mest i landet. Per 24. mai var 66 % av arbeidsstyrken innan næringa i kommunen permittert. Elles jobbar 16 % i undervisning og 25 % innan helse og sosial, slik at kommunen har ein relativt høg del offentlege arbeidsplassar. Med 3 % av dei sysselsette innan jordbruk, skogbruk og fiske har kommunen også relativt høg del av si sysselsetting innan naturbaserte næringar. Ulvik er også ein av kommunane i fylket med høgast forsørgjarbyrde i fylket.

Øygarden har relativt høg del av sysselsetting innan konkurranseutsette næringar og er relativt eksponert mot både olje og gass, reiseliv og sjømat. 15 % er sysselsett i industrien, 10 % innan bygg og anlegg, 12 % innan varehandel, 7 % innan transport og lagring og 19 % innan helse og sosialtenester. Øygarden er i noko mindre grad råka av permittering enn ein del andre industritunge kommunar, men sidan dei er breitt eksponert mot mange av næringane som er hardast ramma av krisa, både på kort og lengre sikt, er dei utsett på fleire frontar.

Stord har den nest høgaste delen av sysselsetting innan konkurranseutsette næringar i fylket, saman med Hyllestad. Dette er leverandørindustrien til olje og gassnæringa, som er hardt råka i den noverande krisa. 1 av 4 sysselsette jobbar i industrien, 7 % innan bygg og anlegg og 4 % innan transport og lagring. Desse tre er tett knytt saman i kommunen.

Bømlo er ein av kommunane med høgast del sysselsetting både innan konkurranseutsette og naturbaserte næringar i fylket. Dei har betydeleg eksponering både mot sjømat og olje og gass. 24 % jobbar i industrien, 11 % innan bygg og anlegg, 7 % innan transport og lagring og 3 % innan jordbruk, skogbruk og fiske. 19 % av arbeidsstyrken er per 24. mai permittert både i industrien og innan bygg og anlegg.

Reiseliv er hardt råka, og i løpet av veke 11-22 blei 56 % av dei som arbeidar innan overnatting og servering permitterte. Av kommunane i tabellen over, er reiselivet hardt råka i mellom anna Aurland, Voss, Bergen, Stryn, Sogndal og Vaksdal. Mange

^[2] Sysselsetting etter arbeidsstad, registerbasert. SSB tabell 12539.

reiselivsbedrifter har svak soliditet, og med det inntektsbortfallet som vi ser no fryktar mange reiselivsbedrifter for eiga framtid. Mange reiselivsbedrifter har også si inntening i ein sesong. Situasjonen er dramatisk for store deler av reiselivet, og vi fryktar ein del konkursar – sjølv med statlege tiltakspakkar som treff betre med bedriftene sine behov.

Leverandørindustrien til offshore slit enno med den nedturen som vi hadde for få år sidan, då oljeprisen var nede på det nivået vi ser no. NHO si medlemsundersøking for Vestland syner at 1 av 4 verksemdar har meir enn 60 % av sin aktivitet knytt direkte til olje- og gassbransjen. Mange større og mindre aktørar, mellom anna Aker Solutions, Beerengberg, Bergen Engines, Oceaneering og Veltec, har varsla eller gjennomført permitteringar av alle eller store delar av sine tilsette i fylket. Også reiarlag innan offshore og nærskipfart varslar om at det kan verte naudsynt med reduksjon i aktiviteten. Analysebyrået Rystad Energy har gjennomført ei analyse som tyder på at investeringsnivået på norsk kontinentalsokkel kan bli redusert med 40-50 % i 2022, i høve til 2019. Dette inneber store verknader for Vestland sin leverandørindustri, også for verfta våre.

Vi syner elles til Menon Economics sin rapport om korona-verknaden for eksportretta næringsliv (38/2020), der det går fram at Vestland er eitt av dei fylka som vert hardest ramma. Dette har m.a. samanheng med sysselsettinga innan maritim næring, offshore leverandørindustri og reiseliv.

Vestland fylkeskommune og tiltakspakke

Vestland fylkeskommune ønskjer å vere med å dempe koronapandemien sin verknad for næringslivet vårt. Dette gjer vi med eit sett av tiltak for reiseliv og beslekta næringar, leverandørindustrien innan olje og gass, små- og mellomstore bedrifter og bedrifter i ei oppstartfase. Vi har også tiltak for å støtte bedrifter elles, og då som ei støtte gjennom Innovasjon Norge. Vi har også tiltak mellom anna innan bedriftsintern opplæring. Det er utarbeidd ein tiltakspakke for ein samla fylkeskommunal innsats, som vert avstemt mot statlege tiltakspakkar og andre aktørar sin innsats. Og vi har etablert eit nært samarbeid med samarbeidspartnarar som NHO, LO, NAV, Innovasjon Norge og kommunane.

Omstillingsutfordringar på lengre sikt

Vi konstaterer at mange aktørar no støttar næringslivet gjennom korona-krisa, m.a. statlege tiltakspakkar, bankar, Innovasjon Norge, kommunar og fylkeskommunar. Det er likevel to bransjar vi er særleg uroa for på litt lenger sikt, og det er reiseliv og leverandørindustrien – fortrinnsvis offshore leverandørindustri. Vi vil i det vidare sjå nærmare på desse bransjane som er uroa for framtida si:

Reiseliv

For mange reiselivsbedrifter vil 2020-sesongen vere særst dårleg, og verknaden vil venteleg vare langt inn i 2021 – vel å merke for dei som ikkje må avvikle i mellomtida. Voss, Hardanger, Stryn, Indre Sogn og Bergen er som tidlegare nemnt hardt råka, jamfør tala for permitterte lønstakarar. Vi følgjer med på ein del kommunar der innslaget av reiseliv er stort. Og basert på den vidare utviklinga må ein vurdere omstillingsutfordringane og behovet for omstillingsstøtte. Vi må også vere klar over at redusert reiselivsaktivitet får konsekvensar for andre næringar, i form av manglande overrislingsverknader overfor m.a. handel.

Verdens turistorganisasjon (UNWTO) rapporterer at internasjonal turisme var 57 % lågare i mars 2020 samanlikna med same tid i 2019. Dei har også laga tre scenarior for utviklinga resten av året basert på ulike tidspunkt for starten av gradvise grenseopningar og heving av reiserestriksjonar som spenner frå minus 58 % til minus 78 % for 2020 samla, målt mot førre år. Samstundes rapporterer nesten 30 % av respondentane frå Europa i eit ekspertpanel frå same organisasjon, at dei ventar at etterspurnaden frå den internasjonale marknaden først vil ta seg opp i oktober-desember, og nesten 40 % trur det først skjer i 2021.

Blant medlemmane i NHO Reiseliv har 98 % merka lågare etterspurnad eller kanselleringar dei siste fire vekene, 87 % har mista meir enn halve omsetnaden, 48 % seier det er reell fare for konkurs, 9 % har sagt opp folk og 37 % har planar om å seie opp folk som ein følgje av koronaviruset.

Vi ser at det kan ta tid før aktiviteten innan reiseliv tek seg oppatt. Vi kan supplere innmeldinga etter kvart som vi får oversyn over verknaden på sikt.

Leverandørindustrien – fortrinnsvis offshore leverandørindustri

Menon Economics har på oppdrag frå Maritim Forum oppdatert sin prognose for utviklinga i maritim næring i Noreg. Ved inngangen til 2020 spådde dei vekst i næringa, men som følgje av koronapandemien og oljeprisfallet har dei no justert ned estimata kraftig. Deira oppdaterte hovudscenarior viser eit venta bortfall av 15 500 sysselsette i næringa fram mot 2022. Målt mot estimata for næringa før krisa er dette 23 100 færre enn dei hadde venta i 2022. Menon estimerer at godt over halvparten av sysselsette ved norske verft vil miste jobben fram mot 2022. Sjølv i det mest optimistiske anslaget vil 1 av 3 miste jobben på verfta. Desse tala tek utgangspunkt i ein situasjon kor det ikkje blir gjort spesifikke tiltak for å betre etterspurnaden i næringa, og tala inkluderer berre oppseiingar, ikkje permitterte. Menon Economics rekna i slutten av mars ut at mellom 2 500 og 6 500 sysselsette innan maritim og offshorenæringa i Vestland kan miste jobben som følgje av korona- og oljekrisa i 2020 og 2021, alt etter kor langvarig krisa blir.

Vi syner følgjande til følgjande frå den tidlegare nemnde Menon-rapporten: «Verftene og rederiene utgjør helt sentrale elementer i våre to mest internasjonaliserte klynger, og bidrar gjennom sin produksjon til betydelig og sterk utstyrproduksjon i Norge. Konkurs i den finansielle situasjon Norge og verden nå befinner seg i vil medføre betydelig risiko for en permanent nedleggelse. Dette vil ramme maritim næring og gi negative effekter for norsk økonomi. Effekten vil merkes sterkest på Sør- og Vestlandet, hvor maritim næring har den største relative betydning for sysselsetting.»

Vi fryktar at nedturen for leverandørindustrien vert dramatisk, og vi fryktar framleis for ein langvarig verknad. Dette kan bli alvorleg for ein del lokalsamfunn som vi følger med på, og det er god grunn til å forvente at det vert behov for ein betydeleg omstillingsinnsats i berørte kommunar. Vi kan supplere innmeldinga etter kvart som vi får oversyn over verknaden på sikt.

Skipsfartsnæringa er svært viktig for Vestland – og no slit deler av denne næringa

Rederiforbundet har dei siste to månadene gjennomført fire undersøkingar blant sine medlemmer. Resultata viser at bransjen står framfor ei krise som er mykje større og meir krevjande enn finanskrisa i 2009 og offshorekrisa i 2014. Dette rammer alle segment hardt. Verst er det i passasjerskipsegmentet med eit fall i omsetninga på nær 90

prosent. Deep sea-reiarlaga har hatt eit fall i omsetning på rundt 25 prosent. Offshore service-reiarlaga har hatt eit omsetningsfall på 17 prosent. Det er venta at dette vil bli ytterlegare forverra utover i året, og eit førebels anslag er ca. 75 mrd. kroner i redusert omsetning i 2020.

Reiarlaga har varsla at redusert aktivitet og omsetning i offshoresegmentet vil føra til at 183 skip er i opplag innan utgangen av 2020. I tillegg har deep sea-reiarlaga varsla at nær 40 skip må i opplag.

Hurtigruten mellom Bergen og Kirkenes tok i mars 14 av 16 skip ut av drift og permitterte totalt 2945 tilsette. Dei to resterande skipa vart sett inn lokaltrafikk mellom Bodø og Kirkenes. Det er usikkert når Hurtigruten kjem attende i normal drift, men det er varsla gradvis opptrapping med fire skip frå 15. juni. Fjordline si rute mellom Bergen og Hirtshals har også varsla oppstart 15. juni. Passasjerskipsreiarlaga, som per i dag har mange skip liggjande til kai, ventar ei viss betring mot slutten av 2020.

Utfordrande for næringslivet i Vestland – mindre optimistiske enn nokon gong

Vestlandsindeksen viser at både resultata og forventingane til verksemder på Vestlandet er på sitt lågaste sidan indeksen blei starta i 2012. Alle regionar og bransjar i undersøkinga har gått markant ned på resultatindeksen sidan førre kvartal, og størst er utfordringa innan bransjane overnattings- og serveringsvirksomhet og shipping, transport og lagring. Det er framleis så vidt forventingar om økonomisk vekst framover i næringslivet som heilskap, men forventingane er lågare blant verksemder med høg eksponering mot eksport enn dei som i liten eller ingen grad er eksportretta. Dei mest oljeavhengige verksemdene er òg klart mest negative, både kva gjeld resultata dei tre siste månadene og forventingane til dei komande seks månadene.

Behov for ein innsats som fremmar grøn omstilling

I følge Vestlandsmeldingen 2020 frå Menon Economics kan grøn omstilling gje opptil 80 000 nye arbeidsplassar på Vestlandet i fire næringar dei meiner har høgst potensiale for grøn og lønnsam eksportretta omstilling: sjømat, maritim, prosessindustrien og fornybarnæringa. Dette legg til grunn eit scenario kor det blir høg veksttakt i omstillinga for å nå måla i Parisavtalen. Dei har òg eit scenario for låg vekst, som legg til grunn at omstillinga stoppar opp på dagens nivå. I låg-scenariot er tal arbeidsplassar i alle dei fire næringane venta å gå ned. Både Det internasjonale energibyrået (IEA) og Det internasjonale byrået for fornybar energi (IRENA) fryktar at koronakrisa skal gjere det vanskelegare å nå klimamåla, men peiker samstundes på at dei store stimulanspakkane er ein moglegheit for rask omstilling dersom dei rettast inn mot dette.

Konsulentselskapet Rystad Energy ventar at den planlagde veksten i nye sol- og vindprosjekt i 2020 vil bli skrinlagde som følgje av koronautbrotet og høg dollarkurs, og at det vil bli ein nedgang i nye prosjekt på 10 % i 2021. Vind er meir utsett enn sol sidan ein høgare del av kostnadene gjerne blir teke i dollar. Som eit døme kan vi elles nemne at Hurtigruten har avbestilt tre gassmotorar som skulle erstatte dieselmotorar på eksisterande skip for å redusere utsleppa.

Avsluttande merknader

Vi konstaterer at Vestlandet er den landsdelen som vert ramma hardest på lengre sikt. Dette skuldast som tidlegare nemnt at landsdelen har eit stort innslag av dei næringane som vil slite framover, og dette gjeld ikkje minst vårt eige fylke Vestland. Vi vil også seinare kome attende og gjere nærmare greie for omstillingsutfordringane i Vestland.

Dette når det etter kvart er råd å seie noko meir konkret om dei meir langsiktige omstillingsutfordringane. Som innspel til omstillingsmidlar i statsbudsjettet for 2021 har vi tidlegare meldt inn eit behov på 20-30 millionar kr, jf omstillingsprogram for utsette kommunar og område. Vi har nemnt ei rekke kommunar og område som kan få varige utfordringar, m.a. i Sunnhordland. Dette brevet underbygger at det er behov for ein innsats overfor utsette kommunar og område minst på dette nivået som er meldt inn tidlegare, dvs 20-30 mill kr.

I tillegg kjem den innsatsen som rettar seg mot heile bransjar, m.a. reiseliv og offshore leverandørindustri. Og vi har peika på verft og marin verksemd. Vi vil avslutningsvis også understreke at ein god omstillingsinnsats også vil kunne fremme den grønne omstillinga.

Vi arbeider vidare med å kartlegge omstillingsutfordringane og har merka oss at de i dykkar brev føreset ei lokal eller regional medfinansiering. Noko mindre midlar er alt reservert til dette føremålet, og no arbeider vi vidare med å sjå på kva midlar fylkeskommunen kan legge inn i det vidare omstillingsarbeidet.

Vestland fylkeskommune følgjer utviklinga tett, og arbeidet med å legge til rette for omstilling er høgt prioritert hos oss. Vi ser følgeleg fram til tildelingar til fylkeskommunen frå statleg hald, både til omstilling av utsette kommunar og område – og til omstillingsarbeid i heile bransjar.

Med helsing

Bård Sandal
fylkesdirektør

Endre Høgalmen
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent og har difor inga handskriven underskrift